

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора економічних наук, професора Івченка Євгена Анатолійовича
на дисертаційну роботу Брикайла Євгена Богдановича
на тему «Забезпечення економічної безпеки підприємств регіону в
контексті його стійкого розвитку в умовах цифровізації»,
яку подано до здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 Менеджмент**

**Актуальність обраної теми дослідження та зв'язок дисертації з
науковими програмами, планами, темами**

Актуальність обраної теми визначається зростаючою роллю регіонального рівня в системі забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку України. Саме на мезорівні відбувається узгодження інтересів держави, бізнесу та територіальних громад, формуються умови для інноваційного розвитку та реалізації стратегічних пріоритетів.

Водночас в українській науковій і управлінській практиці відсутній цілісний підхід до оцінювання та управління економічною безпекою підприємств регіону з урахуванням цифровізації та кризових чинників. Існуючі методики або зосереджуються на макрорівні, або мають вузькогалузевий характер, що ускладнює їх практичне застосування в регіональному управлінні. У зв'язку з цим розробка універсального механізму забезпечення економічної безпеки підприємств регіону є своєчасною та науково значущою.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ). При виконанні теми Е-03-25 «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» автором розроблено підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств регіону в умовах цифровізації. При виконанні теми «Відновлення національної туристичної індустрії та сфери гостинності через соціальний діалог в регіонах України» (номер державної реєстрації 0123U102229, 2023-2025 рр.) автором досліджено

застосування індикаторного методу виявлення загроз суб'єктів економічної безпеки підприємств регіону. При виконанні теми «Оцінка та розвиток економічного потенціалу Закарпатської області: проблеми, можливості та стратегічні напрями розвитку», (номер державної реєстрації 0124U003892, 2024-2025 рр.) автором здійснено економіко-статистичне дослідження взаємозв'язку індикаторів економічної безпеки та економічної стійкості в кризових умовах.

Структура роботи, оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційне дослідження відзначається чіткою логічною побудовою, що забезпечила досягнення поставленої мети та послідовну реалізацію визначених завдань. Структурні елементи роботи мають приблизно однаковий обсяг (за незначними відмінностями), що свідчить про збалансованість викладення матеріалу й рівномірну увагу здобувача до всіх аспектів проблематики. Такий підхід сприяє цілісному сприйняттю змісту дослідження та демонструє високий рівень організації наукової діяльності.

Відповідно до чинних вимог щодо оформлення та обсягу дисертаційних робіт, дослідження викладено на 197 сторінках друкованого тексту, що включає вступ, три змістовні розділи та висновки, - такий обсяг є цілком достатнім для розкриття теми. Робота містить значну кількість таблиць, рисунків і схем, які підвищують наочність і полегшують сприйняття основних положень. Список використаних джерел налічує 268 найменувань і займає 23 сторінки, що свідчить про широку інформаційну базу дослідження та глибоке опрацювання наукових джерел.

Послідовність викладення матеріалу відображає логіку авторських міркувань і забезпечує цілісність наукової концепції. У першому розділі обґрунтовано теоретичний базис забезпечення економічної безпеки підприємств регіону в умовах цифровізації. Другий розділ присвячено розгляду аналітичних процедур забезпечення економічної безпеки підприємств регіону в контексті його стійкого розвитку в кризових умовах. У третьому розділі дисертант приділив увагу удосконаленню інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємств регіону в кризовий період.

Таке структурування змісту підтверджує системність і логічність мислення здобувача, а також свідчить про його глибоке розуміння сутності та взаємозв'язків досліджуваних процесів. У результаті виконано завершене самостійне наукове дослідження, яке повністю відповідає встановленим вимогам до дисертаційних робіт.

Наукова новизна одержаних результатів

Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у формуванні науково обґрунтованого підходу до управління економічною безпекою підприємств регіону з урахуванням впливу цифровізації, який дозволяє підвищити адаптивність регіональної економіки до сучасних викликів, зміцнити її стійкість та забезпечити довготривалий розвиток.

Основні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

удосконалено

систему показників і критеріїв для комплексної оцінки рівня економічної безпеки підприємств регіону, яка включає 35 аналітичних індикаторів, що охоплюють якісні параметри п'яти взаємопов'язаних елементів (бюджетно-фінансовий блок, інноваційно-інвестиційний блок, блок, що характеризує масштаби економіки та рівень стратегічного розвитку, блок якості життя і розвитку людського капіталу, продовольчий блок). Ці індикатори інтегровані в єдиний показник з урахуванням їх значущості, що дозволяє проводити міжрегіональні порівняння для систематизації загроз економічній безпеці підприємств;

інструментарій для експрес-оцінки пріоритетності загроз ЕБПР, що являє собою комплекс взаємопов'язаних етапів, що взаємодоповнюють один одного, послідовність проведення яких дає змогу здійснити деталізацію загроз і подати їх кількісну оцінку залежно від походження (внутрішні та зовнішні), впливу на елементи системи ЕБПР, масштабу прояву, що в результаті дає змогу обґрунтувати програму стратегічних дій для забезпечення рівня ЕБПР;

підходи до організації системи моніторингу рівня економічної безпеки підприємств регіону (ЕБПР) шляхом обґрунтування концепції її функціонування у форматі окремої цифрової платформи в межах системи стратегічного управління підприємствами регіону. Така платформа забезпечує акумуляцію інформації про ключові тенденції соціально-економічного розвитку, здійснює аналітичну оцінку індикаторів ЕБПР, систематизує наявні загрози та передбачає реалізацію як превентивних, так і оперативних заходів реагування на дестабілізуючі чинники;

уточнено

визначення категорії «економічна безпека підприємств регіону», яке, окрім поточного та перспективного стану господарської системи підприємств регіону, враховує інструменти бенчмаркінгу, що, безсумнівно, позитивно відобразиться на системі проєктного управління підприємствами регіону, адже дає змогу врахувати комплекс заходів, спрямованих на усунення ризиків під час реалізації регіональних і державних національних проєктів на рівні окремих підприємств регіонів;

класифікацію загроз економічній безпеці за рахунок включення ознаки, що відображає вплив загроз на цифровий розвиток підприємств регіону, яка ґрунтується на авторському розумінні поняття «загроза економічній безпеці», що дає змогу детально дослідити причини виникнення загроз і здійснювати в подальшому моніторинг для розроблення механізмів зниження ймовірності їхнього впливу на найважливіші стратегічні пріоритети підприємств регіонального розвитку;

набули подальшого розвитку

підхід до комплексної оцінки умов цифрового розвитку з метою розробки механізмів забезпечення економічної безпеки підприємств регіону, який характеризується оригінальністю завдяки всебічному аналізу необхідної інфраструктури для цифрової трансформації, стратегічних можливостей для впровадження цифрових змін, рівня підприємницької активності в цифровому середовищі та забезпечення економічної стійкості підприємств регіону;

зв'язок між індикаторами економічної безпеки на мезорівні та економічною стійкістю підприємств регіону, який дозволяє комплексно оцінити вплив різних факторів на економічну стійкість, що може бути використано для вдосконалення механізмів управління економічною безпекою на рівні підприємств регіонів, а також для розробки стратегій забезпечення економічної стійкості в умовах глобальних та локальних викликів.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Методологічним базисом дисертації є фундаментальні положення економічної науки, теорії стійкого розвитку та економічної безпеки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні. Теоретичною основою дослідження послуговували положення теорій управління, економічної стійкості підприємств регіонів, теорії цифрової економіки, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі управління економічною безпекою, інноваційними процесами, економічного аналізу та економіко-математичного моделювання. Практична значущість дисертаційної роботи полягає в тому, що результати проведеного дослідження можуть бути використані для визначення порогових значень індикаторів економічної безпеки, узгоджених на макро- та мезорівнях. Висновки та рекомендації, що містяться в роботі, можуть бути використані виконавчими органами влади державного рівня для формування єдиної стратегії забезпечення економічної безпеки, підприємств регіональною владою та суб'єктами підприємницької діяльності в умовах «зеленого» переходу.

Результати дисертаційної роботи використано у практичній діяльності ТОВ «Торговий Дім «Р-Трейд»; ТОВ «Старвей Продакшн», Консорціуму «Союз Буд», а також у навчальному процесі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами проведених досліджень Брикайло Є.Б. опублікував у відкритому друці 13 наукових праць, серед яких 7 статей – у наукових виданнях

України, які віднесено до категорії Б. Загальний обсяг публікацій – 8,3 д.а., з яких особисто здобувачеві належать 5,5 д.а. За змістом та кількісними вимогами наукові публікації дисертанта повною мірою відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р.

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи та одинадцяти наукових праць автора, опублікованих у відкритому друці, дає підстави стверджувати, що при їх підготовці було дотримано принципи академічної доброчесності. У всіх випадках використання ідей, підходів, наукових методів або певних результатів досліджень інших учених, а також під час залучення статистичних та аналітичних матеріалів, автор зробив посилання та коректно вказав джерела інформації, які відображено у списку використаних джерел роботи. Для кожної з наукових публікацій, виконаних у співавторстві, чітко визначено особистий внесок здобувача та у тексті дисертації використано виключно власні ідеї та пропозиції дисертанта.

Зауваження та недоліки дисертації щодо її оформлення і змісту

Загалом робота залишає за собою позитивне враження і заслуговує на схвалення. Проте необхідно також відмітити положення дисертації, які носять дискусійний характер.

1. У пункті «Наукова новизна одержаних результатів» (с. 14–17) автором сформульовано низку положень, що характеризують удосконалення та подальший розвиток теоретико-методичних засад забезпечення економічної безпеки підприємств регіону. Разом із тим, деякі положення новизни мають описовий характер і не завжди супроводжуються чіткою формалізацією результату. Зокрема, положення щодо удосконалення системи індикаторів економічної безпеки доцільно було б чіткіше пов'язати з відповідним

ілюстративним матеріалом (таблиці 1.1; 2.3) або подати у вигляді узагальнюючої схеми, що дозволило б однозначніше ідентифікувати внесок автора у розвиток індикаторного підходу.

2. У пп. 3.1 «Удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки підприємств регіону» (с. 145–155) представлено авторське бачення механізму управління економічною безпекою, яке супроводжується відповідним рисунком (рис. 3.1). Разом із тим, на нашу думку, ілюстративний матеріал міг би бути доповнений чіткішим розмежуванням стратегічного, тактичного та оперативного рівнів управління, що дозволило б краще відобразити логіку прийняття управлінських рішень у межах запропонованого механізму та підвищити його практичну наочність.

3. У пп. 3.2 «Експрес-оцінювання пріоритетності загроз економічній безпеці підприємств регіону» (с. 156–170) автором запропоновано алгоритм аналізу загроз, який має безумовну прикладну цінність. Водночас, алгоритм подано переважно у текстовому вигляді, тоді як його візуалізація у формі блок-схеми або покрокової графічної моделі могла б суттєво спростити сприйняття матеріалу та полегшити його використання фахівцями органів регіонального управління.

4. У розділі «Практичне значення одержаних результатів» (с. 18–19) наведено інформацію про використання результатів дисертації у діяльності конкретних підприємств та у навчальному процесі. Разом із тим, зв'язок між окремими положеннями наукової новизни та напрямками практичного впровадження подано не завжди достатньо чітко. На нашу думку, доцільним було б у більш явному вигляді співвіднести окремі пункти новизни, відповідні інструменти (індикатори, алгоритм, система моніторингу), та напрями їх практичного використання. Це дозволило б посилити логічну завершеність роботи та підкреслити прикладний характер отриманих результатів.

Незважаючи на наявність дискусійних положень, вони не знижують загального позитивного враження від роботи.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації вимогам, що висуваються до наукового ступеню доктора філософії

Дисертаційну роботу «Забезпечення економічної безпеки підприємств регіону в контексті його стійкого розвитку в умовах цифровізації» написано на актуальну тему. Дисертація є повністю завершеною науковою працею, яка має наукову цінність та практичну значущість. За формальними та змістовними ознаками дисертація відповідає вимогам пунктів пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та основними положеннями «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40), а її автор Брикайло Євген Богданович заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 Менеджмент.

Рецензент,

доктор економічних наук, професор,
декан факультету економіки і управління
Східноукраїнського національного
університету ім. В. Даля
Міністерства освіти і науки України
(м. Київ)

Євген ІВЧЕНКО

Підпис декана факультету економіки і управління
доктора економічних наук, професора Івченка Є.А.

ЗАСВІДЧУЮ:

Начальник відділу кадрів

Ольга КУРТОВА